तृतीयः पाठः - शिशुलालनम्

प्रश्न 1: एकपदेन उत्तरं लिखत -

(क) कुशलबौ कम् उपसृत्य प्रणमतः?
उत्तर: रामम्

(ख) तपोवनवासिनः कुशस्य मातरं केन नाम्ना आह्वयन्ति?
उत्तर: देवी इति

(ग) वयोऽनुरोधात् कः लालनीयः भवति?
उत्तर: शिशुः (बालकः)

(घ) केन सम्बन्धेन वाल्मीकिः लवकुशयोः गुरुः?
उत्तर: उपनयनोपदेशेन

(ङ) कुत्र लवकुशयोः पितुर्नाम न व्यवह्रियते?
उत्तर: तपोवने

प्रश्न 2: अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत -

(क) रामाय कुशलवयोः कण्ठाश्लेषस्य स्पर्शः कीदृशः आसीत्?
उत्तर: रामाय कुशलवयोः कण्ठाश्लेषस्य स्पर्शः हृदयग्राही आसीत्।

(ख) रामः लवकुशौ कुत्र उपवेशयितुं कथयति?
उत्तर: रामः लवकुशौ स्वसिंहासने (स्व-अङ्के) उपवेशयितुं कथयति।

(ग) बालभावात् हिमकरः कुत्र विराजते?
उत्तर: बालभावात् हिमकरः पशुपतिमस्तके (शिवजी के मस्तक पर) केतकीच्छदत्वं विराजते।

(घ) कुशलवयोः वंशस्य कर्ता कः?
उत्तर: कुशलवयोः वंशस्य कर्ता सहस्रदीधितिः (सूर्यः) अस्ति।

(ङ) कुशलवयोः मातरं वाल्मीकिः केन नाम्ना आह्वयति?
उत्तर: कुशलवयोः मातरं वाल्मीकिः 'वधूः' इति नाम्ना आह्वयति।

प्रश्न 3: रेखाङ्कितेषु पदेषु विभक्तिं तत्कारणं च लिखत -

(क) राजन, अलम् अतिदाक्षिण्येन।

उत्तर: 'राजन' में सम्बोधन प्रथमा विभक्ति है।

(ख) रामम् उपसृत्य प्रणम्य च।

उत्तर: 'उपसृत्य' (उप + सृ) के योग में द्वितीया विभक्ति है।

(ग) आसने उपविशतु भवान्।

उत्तर: बैठने के आधार (अधिकरण) में सप्तमी विभक्ति है।

(घ) लवकुशौ आसनार्धम् उपवेशयति।

उत्तर: कर्म कारक में द्वितीया विभक्ति है।

प्रश्न 4: यथानिर्देशमुत्तरत -

(क) 'जानामि अहं तस्य नामधेयम्' - अस्मिन वाक्ये कर्तृपदं किम्?

उत्तर: अहम्

(ख) 'किं कुपिता एव भणति, उत प्रकृतिस्था' - अस्मात् वाक्यात् 'हर्षिता' इति पदस्य विलोमपदं चित्त्वा लिखत।

उत्तर: कुपिता

(ग) 'विदूषकः उपसृत्य...' - अत्र 'उपसृत्य' इत्यस्य कः अर्थः?

उत्तर: समीपम् गत्वा (पास जाकर)

प्रश्न 5: अधोलिखितानि वाक्यानि कः कम् प्रति कथयति -

(क) सव्यवधानं न चारित्रलोपाय। - **रामः लवकुशौ प्रति**

(ख) किमकुपिता एव भणति उत प्रकृतिस्था। - **विदूषकः कुशं प्रति**

(ग) जानाम्यहं तस्य नामधेयम्। - **कुशः रामं प्रति**

(घ) तस्याः द्वे नामनी। - **लवः विदूषकं प्रति**

(ङ) वयस्य! अपूर्वः खल्वयं मानवतानां सरस्वतीवतारः। - **रामः विदूषकं प्रति**

प्रश्न 6: सन्धिं कुरुत -

(क) द्वयोः + अपि = **द्वयोरपि**

(ख) द्वौ + अपि = **द्वावपि**

(ग) कः + अत्र = **कोऽत्र**

(घ) अनभिज्ञः + अहम् = **अनभिज्ञोऽहम्**

(ङ) इति + आत्मानम् = **इत्यात्मानम्**

प्रश्न 7: पाठात् चित्त्वा पर्यायपदानि लिखत -

(क) हिमकरः - **चन्द्रः / शशाङ्कः**

(ख) पशुपतिः - **शिवः**

(ग) सुतौ - **पुत्रौ**

(घ) सहस्रदीधितिः - **सूर्यः**

Schorbit